

Boštjan Udovič
Fakulteta za družbene vede
Univerze v Ljubljani

Leon Stefanija (ur.), Katarina
Bogunović Hočevar (ur.)
**Ženskost v glasbi skladateljic po
1918: Pogledi nekaterih manjših
glasbenih kultur Evrope**
Znanstvena založba Filozofske
fakultete, Ljubljana 2019,
333 strani, 24,90 EUR
(ISBN 978-961-06-0139-5)

V času, ko je dilema o enakopravnosti spolov več kot prisotna, ostajajo še vedno določena področja, ki niso tako vidna oz. niso še veliko slišala o enakopravnosti spolov. Knjiga urednikov Leona Stefanije in Katarine Bogunović Hočevar o ženskosti v glasbi odpira to Pandorino skrinjico, saj se ukvarja z vprašanjem, ki je družbeno prezrto oz. nevidno, sočasno pa izjemno pomembno prav v času, ko vsi deli družbe iščejo neko skupno ravnotežje. Bralec se sprva ustavi ob naslovu, ob besedi »ženskost«, ki odraža neposredni angleški prevod besede *femininity*. In se takoj zaplete v razmislek o tem, ali bo knjiga govorila o »ženskosti« ali o »ženstvenosti«. Morda pa celo o »ženskem«? Četudi je vse videti podobno ali celo isto, to ni.

Obstaja ženska glasba? Ali obstaja samo glasba? In kako bi se žensko odrazilo drugače kot v ženski glasbi? Vprašanja, ki so legitimna, vsekakor pa v slovenščini zvenijo malce drugače, kot bi morda zvenela v angleškem jeziku. A ne glede na vso kompleksnost povedanega, moramo

poudariti drznost urednikov, ki sta odprla vprašanje, kako lahko v glasbi skladateljic iščemo nekakšne odtise ženskosti. Ker sta to pripravila v primerjalni perspektivi, je zadeva še bolj pohvalna. Redki so namreč primeri, ko se uredniki ali avtorji sami odločijo, da bi znotraj zastavljenega okvira naredili primerjalni presek. Razlogov za to je verjetno več, glavni pa je v tem, da je za primerjalni presek treba najti najmanjši skupni imenovalac. V tem delu so to (mlajše) skladateljice. Seveda pa urednika ne odpirata samo teme »ženskega« pri skladateljicah, ampak – po mojem nevede – odpirata širšo temo umeščanja ženskih skladateljic v nekdanjih socialističnih državah, danes državah v tranziciji (z izjemo Avstrije), v katerih še vedno prevladuje klasičen pristop, da je mesto skladatelja rezervirano za moške, nasploh pa biti skladatelj ni razumljeno kot resno delo. Kot takšen je že skladateljski poklic obravnavan nekoliko omalovažujoče, o tem, kako v teh družbah razumejo skladateljice, pa si ne upamo niti razmišljati. A če si mi ne upamo, nam to povedo soavtorice monografije same.

Vesna Mikić in Adriana Sabo že v naslovu razložita, da bosta analizirali tisto, kar ne obstaja. Na primeru njune analize Srbije po letu 1918 ugotovita, da »ne moremo govoriti o obstoju ženske glasbe oz. glasbenih vsebin, ki bi bile ženske«. Kot poudarjata, je vprašanje definiranja, kaj je v glasbi »žensko« in »ženskost« tako zapleteno, da bi morale skladateljice imeti poseben namen, da bi v svoji glasbi poudarjale prav te značilnosti.

Kljub temu zaključita, »da je v Srbiji najti medije, postopke in žanre, ki so skladateljicam blizu, a jih ni mogoče opredeliti kot izključno ženske«. Avtorici še dodata, da je »pripadnost ženskemu spolu samo eden od segmentov identitet avtoric in ni v nobenem smislu nadrejen nacionalni pripadnosti, religiji«. Vprašanje, ki se postavlja, je, ali to velja zgolj za Srbijo in srbske skladateljice ali pa bi lahko to posplošili tudi na druge kulture. Četudi se avtorici osredotočata na Srbijo, so zaključki, ki jih izpostavljata, vsaj po našem mnenju, univerzalni. Težko namreč v identitetni politiki ločujemo med eno in drugo komponento osebnosti. Zato je več kot upravičeno vprašanje, ki ga inherentno zastavlja ta urednika, ali »ženska« glasba sploh obstaja. Gre za univerzalno in univerzalistično vprašanje, ki postavlja »žensko glasbo« kot antipod »moški glasbi«, sočasno pa določa ključ za razumevanje glasbe kot nesamostojne enote, družbeno pogojene, predvsem pa odraz neke osebne okoliščine – spola, religije, narodnosti ipd. Razmišljanje o tem, ali obstaja »ženska« glasba oz. »žensko v glasbi«, nas vseskozi vrača na začetek definicije, kako glasbo razumemo. Je ta samostojna ali družbeno pogojena? In če je družbeno pogojena, kdaj nastopi trenutek, da se ustvarijo pogoji za njene specifikke? Posledično – katere so njene specifikke in kako se te kažejo? Ter končno – kakšno mesto v tem zaseda ideologija? Na to vprašanje v povezavi z »ženskostjo v glasbi« odgovori Ivana Miladinović Prica, ko pravi, da je v Črni gori »vprašanje spola in

ženskosti v glasbi preseženo z vprašanji odkrivanja in razkrivanja ideoloških in družbenih pomenov«. Po njenem mnenju je tako kakršnokoli definiranje »ženskega« in »ženskosti« v glasbi odraz ideoloških silnic. Temu pritrjuje Kosovka Alma Bejtullahu, ki ženske skladateljice razume kot nosilke ohranjanja tradicionalnih vrednot. To je izjemno zanimivo, saj je logika ohranjevalca tradicije in tradicionalnih vrednot prenesena iz moškega na žensko, pa še skladateljico povrh.

Ostali prispevki niso tako jasni oz. decidirano ne povedo, kaj je »ženskega« v glasbi skladateljic. Nekateri to prepuščajo poslušalcem (Romunija), drugi to izvedejo s pomočjo prepuščanja domišljiji bralcev. Enotnega odgovora na razmislek »ženskega v glasbi« ni, seveda ga nismo niti pričakovali, ponuja pa knjiga nastavke za razmišljanje oz. za postavitev temeljne dileme, ali ni morda iskanje ženstvenega, ženskega ali ženskosti predvsem družbeni konstrukt za utrjevanje klasičnih družbenih vlog. Prav s poudarjanjem določenih razlik in posebnosti mnogokrat utrjujemo obstoječe stanje, na drugi strani pa ravno s klasificiranjem pridemo do točke, ko klasifikacijo ali avtoklasifikacijo uničimo. S tem nevede povzročimo prav tisto, čemur smo se želeli ogniti.

Knjiga urednikov Leona Stefanije in Katarine Bogunović Hočevar je odlična zaradi treh stvari. Prvič, odpira prava vprašanja. Eno od teh je vprašanje pomena spola pri snovanju glasbe. S tem glasbo desakralizirata in umeščata v profani, vsakdanji svet.

In jo tudi približata realnosti. Drugič, monografija daje izjemen pregled nad ustvarjalnostjo skladateljic v nekdanjih socialističnih državah in njihovem položajem v takratni in današnji družbi. Po našem védenju gre za prvo takšno monografijo, zato je njena dodana vrednost še toliko večja. In končno, knjiga ne daje dokončnih odgovorov, ampak zahteva razmišljanje o tematiki. Urednika ne pristajata na instant recepte in matrice »ženskost DA/NE«, ampak dopuščata možnost, da bralec sam presodi, kaj razume kot »ženskost« in ali se po njegovem mnenju v glasbi, ki jo posluša, zrcali prav omenjena/-o »žensko(st)«. Končnih odgovorov tako v tej monografiji ne gre iskati, najti pa je vire

navdiha in razmišljanja. Vire, ki razbijajo ustaljene družbene vzorce in ki ne dajejo možnosti za odločanje kratke sape. O »ženskosti« v glasbi ne moremo razmišljati v ideološko določljivih kategorijah. Svet je namreč preveč kompleksen, poenostavljanje vzorcev pa je za vse škodljivo. Vse povedano pa terja od bralca veliko stopnjo zbranosti in sprotnega razmišljanja. Zato priporočam, da se knjigo prebere dvakrat. Prvič za vtis, kot vir za pridobivanje novih informacij. Mnogo jih je in iz vsega zapisanega se lahko naučimo veliko novega. Drugo branje pa naj bo vir temeljitega tehtanja, kaj glasba je in ni ter kako jo moderna družba, v katero je vtkana, a jo sama tudi določa, (ne) razume.